

- 1906 t/m 30 April 1907). Versl. & Meded. N.O.V., nr. 4, pp. 37-38.
Thijssse, Jac. P., 1909. Vogelbescherming op de Waddeneilanden. De Lev.
Natuur 14, pp. 142-145.
Witherby, H. F., c.s., 1939: The Handbook of British Birds, vol. 3.

Drie broedparen van de Lachstern, *Gelochelidon nilotica* (Gm.), op „De Beer”, Rozenburg, in 1949

door

SIMON DE WAARD

(Met Plaat XIX en XX)

Inleiding.

In 1948 namen A. M. VAN DEN OORD en schrijver dezes tijdens het broedseizoen herhaalde malen Lachsterns waar boven de strandvlakte van het natuurmonument „De Beer” op het eiland Rozenburg. Er toefden toen naar alle waarschijnlijkheid twee paren, waarvan het eene zich geregeld vertoonde in de omgeving van het zgn. Palenpad en het andere aan de Zuidpunt. Elke maal dat wij in de buurt van deze plaatsen kwamen, vlogen de Lachsterns, samen met de in de omgeving broedende Visdiefjes (*Sterna hirundo* L.), Kapmeeuwen (*Larus ridibundus* L.) en Grote Sterns (*Sterna sandvicensis* Lath.) onder alarmerend groep rond. De mogelijkheid bestaat dus, dat de soort reeds in 1948 op De Beer gebroed heeft; wij hebben toen echter geen nest kunnen vinden en ook de bewakers, die van de aanwezigheid van de vogels op de hoogte waren, zijn daarin niet geslaagd.

In 1949 zijn VAN DEN OORD en ik er wèl in geslaagd een nest van de Lachstern te vinden. Op 29 Mei, onderweg naar de Zuidpunt, waar wij deze stern hoopten te zullen aantreffen, verschenen halverwege de strandvlakte twee Lachsterns boven ons, die voortdurend alarmeerden. Plat op het strand liggend volgden wij de twee vogels met de kijker; zij bewogen zich geleidelijk in zuidelijke richting en na enige tijd rondgevlogen te hebben boven een complex lage duintjes, streken zij daar neer.

Het viel ons op, dat de vogels in de vlucht, evenals bij het neerstrijken en wanneer zij stil op de grond stonden, voortdurend werden aangevallen door de Visdiefjes. Wij veronderstelden daarom, dat zij neergestreken waren om de eieren van deze sterntjes te roven, vooral omdat zij spoedig weer opvlogen en na korte tijd op een andere plaats in dezelfde omgeving opnieuw neerstreken. Na enige tijd keerden zij echter terug naar de plaats, waar zij de eerste maal waren neergedaald. Ondanks de grote afstand zagen wij duidelijk dat een van de vogels ging zitten; de ander bleef in de nabijheid staan. Toen er na enige tijd geen verandering in de houding van de vogels gekomen was, achten wij het ogenblik gekomen

om een onderzoek in te stellen. Zodra wij ons op weg begaven, gingen alle in de omgeving broedende vogels, Lachsterns inclusief, onder alarmgeroep op de vleugels. Op de plaats gekomen, waar wij gezien hadden, dat de ene vogel was gaan zitten, ontdekten wij tot onze grote vreugde een nestkuiltje met twee eieren.

Op een flinke afstand van het nest improviseerden wij van een kist en wat planken een schuilhut. Daaruit zag ik, enige tijd nadat VAN DEN OORD zich verwijderd had, de twee Lachsterns pogingen doen op de schelpvlakte in de buurt van het nest neer te strijken. Zij werden daarbij weer voortdurend door de partners van de in de omgeving broedende Visdieven heftig aangevallen, zodat het geruime tijd duurde eer de vogels definitief waren neergestreken. Een van de vogels begaf zich naar het nest en ging zitten broeden, de andere bleef op enige afstand staan en ging zich in de veren pluizen.

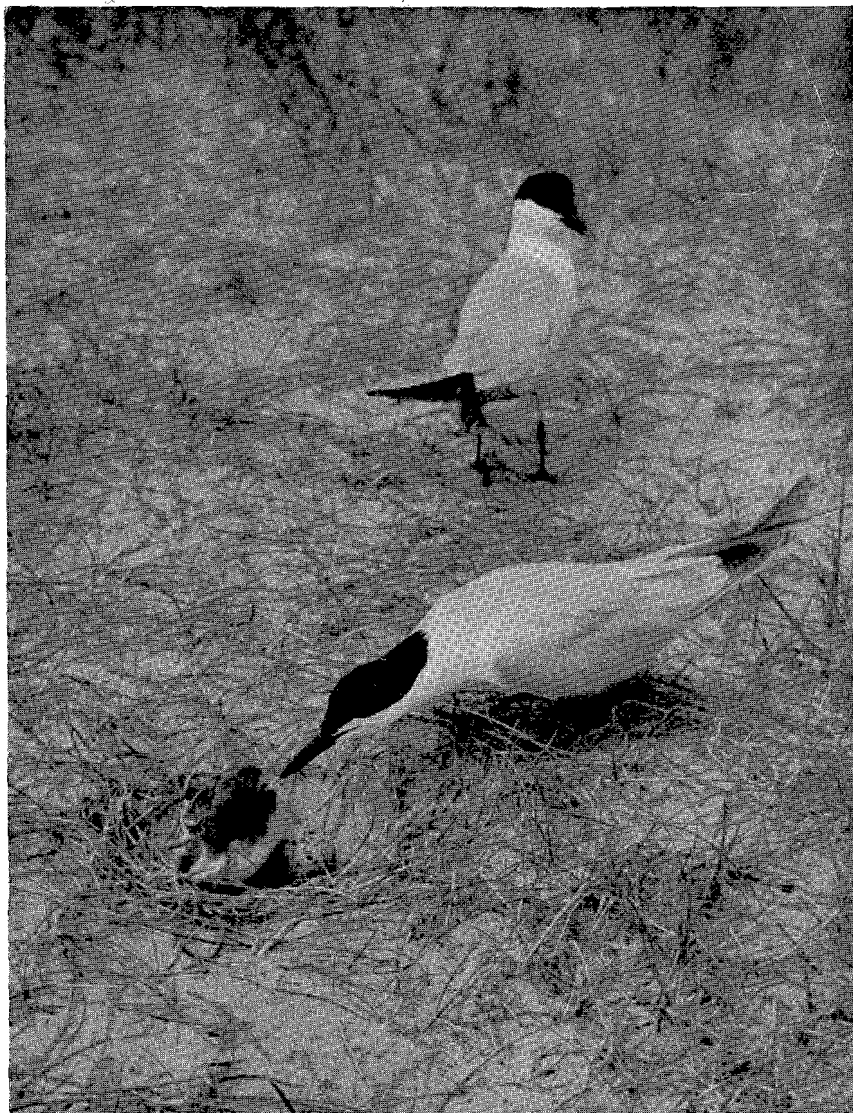
Na een uurtje kwam VAN DEN OORD mij afhalen. Wij lieten de schuilhut staan en nadat ik uit een 5-tal visdiefjesnesten, die op en naast het „lachsternduintje” lagen, de eieren verwijderd had, verlieten wij de omgeving. Ik hoopte door het verwijderen van deze legfels de Lachsterns aan een rustiger omgeving te helpen. De naaste visdievennesten lagen nu op ongeveer 20 m afstand, terwijl er nadien geen nieuwe nesten van Vischdieffjes meer in de omgeving van de Lachsterns verschenen zijn.

De volgende dag ben ik vergezeld van een kennis teruggegaan, de schuilhut werd op ongeveer 6 m afstand van het nest geplaatst en in de loop van de dag kon ik reeds enkele filmopnamen en foto's van de Lachsterns maken.

Toen de eieren op 17 Juni barstjes vertoonden, heb ik van kortere afstand enkele foto's gemaakt. Ook op 19 Juni, toen een ei was uitgekomen, heb ik enkele opnamen gemaakt, evenals op 21 Juni, toen het 2e ei uitgekomen was; de jongen werden toen tot mijn teleurstelling reeds door de oude vogels uit het nest gelokt.

Omstreeks half Juni was aan de bewakers nog een 2e nest van de Lachstern bekend, dat zich in de omgeving van het zgn. Palenpad bevond. Dit nest werd op 19 Juni door de heren G. A. BROUWER en G. J. VAN OORDT bezocht. Het bevatte toen 3 eieren van een geelbruin type en met beide polen enigszins stomp. Tussen de vele Kapmeeuwen, die boven de omgeving alarmeerden, werd ook één schreeuwende Lachstern opgemerkt. Toen ik op 21 Juni met de bewaker KORFMAKER dit legsel wilde gaan bekijken, troffen wij het nest leeg. Hoewel wij er enige tijd naar gezocht hebben, konden wij geen jongen vinden; wel was er een Lachstern in de buurt, die gedurig alarmeerde.

Van de heer F. P. J. KOOYMANS ontving ik bericht, dat hij op 24 Juni een 3e nest had gevonden, dat 2 eieren bevatte. Dit nest lag ongeveer 500 m ten Zuidwesten van het eerst gevonden legsel. Op 29 Juni trof KOOYMANS nog maar één ei in dit nest aan; het feit, dat er voetstappen

Hoek van Holland, Juni 1949.

S. DE WAARD phot.

De jonge Lachstern wordt gevoerd.

Fig. 1. De beide jonge Lachsterns, die duidelijk in kleur en grootte verschillen. Het donkere jong kwam $\pm$ 2 dagen eerder uit het ei dan het lichte.

Fig. 2. Het paar Lachsterns met hun donsjongen (het 2e jong bevindt zich onder de staart van de rechtse oude vogel). Zij hebben de snavels opengesperd als afweer tegen een aanvallend Visdiefje.

bij het nest stonden afgedrukt, doet vermoeden, dat iemand een ei uit het nest genomen heeft. Het overgebleven ei kwam op 5 Juli uit en op 9 Juli ringde KOOYMANS het jong, dat toen dus 4 dagen oud was.

Enkele malen hebben wij in Juni eveneens twee Lachsterns waargenomen aan de Zuidpunt en ook KOOYMANS zag daar op 12 Juli twee stuks, die voortdurend alarmeerden. Van dit paartje werd echter geen nest gevonden.

Verspreiding.

Wat de verspreiding van deze sternsoort betreft zou ik willen verwijzen naar de publicatie van HAVERSCHMIDT, die betrekking heeft op het tweede broedgeval van de Lachstern in Nederland in April 1944 (*Ardea* 33, pp. 118-120).

Voorkomen in Nederland.

Ook hiervoor kan ik volstaan met te verwijzen naar de bovengenoemde publicatie. Wel dient hier nog vermeld te worden, dat de Lachstern in 1945 gebroed heeft op een eilandje in de ondergelopen Wieringermeerpolder, alwaar eind Juni een nest met 2 eieren gevonden is en op 24 Juli een nest met één ei. (A. L. J. v. IJZENDOORN: Broedvogels v. d. Wieringermeer, *Limosa* 20, 1945, nrs 1-3, p. 147).

Biotoop, nest en eieren.

De drie nesten zijn gevonden op de strandvlakte van De Beer, het natuurmonument op het eiland Rozenburg. Het eerste en het derde nest bevonden zich op de zuidelijke helft van de enorme strandvlakte, betrekkelijk dicht bij zee, in lage duintjes begroeid met Biestarwegras (*Triticum junceum* L.). Het tweede nest lag wat meer naar binnen, maar nog vóór de dijk, die de scheiding vormt tussen de strandvlakte en het duinterrein. Het bevond zich midden in een kleine vlakte, omgeven door lage duintjes begroeid met Helm (*Ammophila arenaria* Lk.) en Duindoorn (*Hippophaë rhamnoides* L.).

In de omgeving van het eerste en het derde nest broedden in hoofdzaak Visdieven (*Sterna hirundo* L.), in die van het tweede nest vooral Kapmeeuwen (*Larus ridibundus* L.), maar ook Visdieven. In alle drie gevallen waren de nestkuiltjes tamelijk groot en diep en hadden geen of bijna geen bekleding. De eieren van het eerste nest vertoonden een duidelijk verschil in kleur en afmetingen. Het ene ei was groenig van kleur en mat $49,1 \times 36,2$ mm, het andere ei was geelbruin van kleur en mat $50,7 \times 34,4$ mm (gemeten door KOOYMANS). Op 16 Juni vertoonde het bruine ei barstjes. Op 19 Juni vonden wij een jong, dat al droog was, terwijl de doppen van het ei nog in het nest lagen. Bij ons vertrek hebben wij ze voor het Rijksmuseum van Nat. Historie ver-

zameld. Het tweede ei kwam uit op 20 Juni; KOOYMANS trof het tweede jong dien morgen nog niet geheel opgedroogd aan, een gedeelte van de eischaal lag nog in het nest.

Kleurverschil van de donsjongen.

Het op 19 Juni geboren jong was donker van kleur. De bovenzijde was vrijwel egaal bruinzwart. Het tamelijk flinke snaveltje was rose met een zwarte punt en witte eitand. De pootjes waren oranjegeel. Het op 20 Juni geboren jong was lichter van kleur; de bovenzijde was muisgrijs. Uit het lichtstgekleurde ei was dus het lichtstgekleurde jong gekomen (zie Plaat XX, fig. 1).

Gedrag en geluiden van de vogels.

De Lachsterns konden, toen de Visdiefjes nog in de directe omgeving broedden, bijna niet bij hun nest neerstrijken, maar deden dit op enige afstand om dan lopend het nest te naderen. Na de verwijdering van de visdieflegsels daalden de vogels meestal op of vlakbij het nest neer, behalve wanneer zij door iets in de schuilhut (bv. het verwisselen van lens) verontrust waren; dan streken zij weer op grotere afstand neer.

Zoals reeds is opgemerkt, werden de Lachsterns zowel wanneer zij op de grond stonden als wanneer zij vlogen voortdurend door de Visdiefjes bestookt. Meestal ontweken zij hun aanvallers zonder afwerende bewegingen te maken of geluiden voort te brengen. Toen de jongen geboren waren en de oude vogels met hun kroost op de lage duintjes rondscharrelde, kwam telkens een Visdief naar de vogels stoten, die daarop reageerden met het afwerend opsteken van de kop en het uitstoten van een nijdig „é,é,é,é”, waarbij zij de snavel opensperden, zodat de roodachtige mondholte te zien kwam (zie Plaat XX, fig. 2). Volgens HAVERSCHMIDT (1945) zou de mondholte geel gekleurd zijn; KOOIJMANS vond echter ook, dat de kleur roodachtig was.

Bij hun vluchten over het terrein werden de Lachsterns niet alleen verdreven en achtervolgd door Visdiefjes, maar ook door Dwergsterns (*Sterna albifrons* Pall.), zoals ik enkele malen kon constateren.

Bleven de Lachsterns op de broedplaats passief bij het overvliegen van sterns (ook van Grote Sterns), zodra een Kapmeeuw in de buurt kwam werden zij opgewonden en riepen luid „tje-hùh, tje-hùh”, ook wel „hù-hùhùh”, dezelfde geluiden, die de Lachsterns laten horen als zij alarmeren, waarbij dan vooral het „hùhùhù” gehoord wordt. Deze roepen klinken eenigszins nasaal, zodat men, om een goede indruk van de lachsterngeluiden te krijgen, deze door de neus moet uitspreken.

Bij het aflossen riep de aflossende vogel zeer druk „tje-hùh, tje-hùh”, soms met de snavel bijna gesloten, soms met geopende snavel en dan klonk het zeer luid en hard. De op het nest zittende vogel maakte binnensmondse geluidjes, strekte zich plat op het nest uit en vloog meestal

plotseling weg op het ogenblik, dat de aflossende vogel hem dicht genaderd was.

Wanneer de vogels naast elkaar stonden was er een duidelijk verschil in houding; de ene vogel, die ik voor het ♂ hield, stond fier rechtop, de andere had een meer gebogen houding. Ik zag dit vooral goed op 30 Mei, toen ik de schuilhut voor het eerst dichterbij het nest geplaatst had. De vogel, die ik voor het ♀ hield, was geschrokken van het verwisselen van de lens; zij was opgevlagen van het nest en er enige meters achter neergestreken. Vrij spoedig daarna kwam de andere vogel aanvliegen met een visje in de snavel, dat hij aan de van het nest gevlogen vogel aanbod, die het onmiddellijk accepteerde en inslikte. Het ♂ draaide in extase-houding om het „♀” heen, om haar daarna, toen zij steeds aarzelde naar het nest terug te gaan, met de borst in de richting ervan te duwen; in die ogenblikken leek het „♂” veel groter dan het „♀”.

Op 30 Mei was de partner in de morgenuren steeds in de nabijheid van de broedende vogel, in de middag bleef hij urenlang uit de buurt. De broedende vogel zat zeer vast; toen in de verte een groepje mensen passeerde, verlieten alle in de omgeving broedende Visdieven, Kluten (*Recurvirostra avosetta* L.) en Scholeksters (*Haematopus ostralegus* L.) hun nesten om alarmerend rond te vliegen, maar de Lachstern bleef rustig zitten. Ook toen ik een paar maal hevig moest hoesten, bleef de vogel zitten. Bewegingen verontrustten de vogel wél; bij het heel voorzichtig verwisselen van de camera's vloog de vogel op, om na een korte aarzeling weer naar het nest terug te keren.

Op 16 Juni was ik bijna de gehele dag in de omgeving van de broedplaats en zag toen steeds maar één vogel. Die dag vond ik naast het nest een braakbal, ter grootte van een hazelnoot, bestaande uit heel kleine stukjes visgraat; KOOIJMANS vond later een braakbal, die bestond uit muizenhaar.

Voedsel.

Behalve de keer, dat de ene vogel de andere met een visje voerde, heb ik niet kunnen waarnemen welk voedsel de Lachsterns gebruikten. Wel zag ik, evenals in 1948, de vogels boven het Groene Strand jagen; wanneer zij iets waarnamen (insecten?), bleven zij even staan „bidden”, om dan met een sierlijke boog naar beneden te komen en al vliegende iets van de grond op te pikken. De gevonden braakballen getuigen er van, dat de Lachsterns op De Beer zich in ieder geval ook met vis en muizen voeden. KOOIJMANS meldde mij het volgende: Op 1 Juli zag ik een Lachstern boven het Groene Strand jagen en vrij grote voorwerpen opnemen, om deze van enkele meters hoogte weer te laten vallen. Tot vijf maal toe zag ik de vogel een levend donsjong van het strand oppakken en weer laten vallen. Toen ik er snel heen liep, liet de Lachstern zijn prooi in de steek: het bleek een enkele dagen oude jonge Kluut te zijn, die net dood was.

Wat het voedsel betreft, dat de jongen kregen: op 19 Juni, toen het eerste ei uitgekomen was, bleef het jong tot ongeveer 12 v.m. stil onder de veren van de oude vogel zitten, daarna begon het te piepen en trachtte het af en toe onder de oude vogel vandaan te kruipen. Nu verdween de in de buurt toevende partner en toen hij na enige tijd terugkeerde, had hij een klein insect in de snavel, dat hij het jong toestopte (zie Plaat XIX). De broedende vogel had zich even van het nest verwijderd, maar nadat het jong gevoerd was, keerde hij direct terug om verder te broeden. Ik zag nog tweemaal het voeren met een insect (?), daarna bleef het jong weer rustig onder de oude vogel zitten.

Al die tijd lag de eischaal in het nest. Ik had gehoopt het wegbrengen van de dop te kunnen filmen, maar er gebeurde niets. Nu eens lag de dop naast, dan weer onder de vogel; tenslotte kwam de dop op de vleugelbocht terecht en de eerste de beste maal, dat de vogel opstond, viel de dop naast het nest en werd door de wind een eindje weggeblazen. Volgens KOOIJMANS, die de volgende dag in de schuilhut zat, werden ook de schaalresten van het 2e ei, dat toen uitgekomen was, niet door de vogels verwijderd, maar door hem 's avonds medegenomen.

Op 21 Juni zag ik, dat het grootste jong gevoerd werd met een visje, dat de oude vogel in de snavel had meegebracht. Daarna zag ik enkele malen, dat beide jongen gevoerd werden met nietige brokjes, die door de oude vogels werden opgebraakt en de jongen in het wijd geopende bekje gestopt werden.

In de namiddag van de 21ste brak ik de schuilhut af en na de jongen, die in de buurt rondscharrelden, in het nest gezet te hebben, verliet ik de omgeving. Op 26 Juni ben ik teruggegaan; ik heb toen geen jongen gezien en de Lachsterns, die in de buurt rondvlogen, alarmeerden slechts flauwtjes. KOOIJMANS deelde mij mede, dat hij op 1 Juli nog één jong van „mijn” nest gezien had en op 9 Juli het enige jong van „zijn” nest. Daarna heeft niemand meer iets van de jonge Lachsterns ontdekt.

De waarschijnlijkheid is groot, dat de jonge Lachsterns van alle drie de nesten, een enkele misschien uitgezonderd, het er niet levend afgebracht hebben. Volgens de algemene opinie zouden de Zilvermeeuwen (*Larus argentatus* Pont.) hiervoor verantwoordelijk zijn. Wanneer deze mening juist is, zal het de vraag zijn of de Lachsterns, zo zij in de komende jaren opnieuw op De Beer komen broeden, er ooit in zullen slagen hun jongen hier groot te brengen, want het zilvermeeuwegevaar neemt hier eer toe dan af.

S u m m a r y.

Three nests of the Gull-billed Tern were found on the sandy beach of the "De Beer" (the bird sanctuary on the island of Rozenburg near

Hook of Holland) in 1949. In the neighbourhood of the Gull-billed Terns, mainly Common Terns and some Black-headed Gulls were nesting. Common Terns were continually attacking the Gull-billed Terns on the ground (Plate XX, fig. 2) as well as in the air. The eggs of 2 of the nests were hatched, the clutch of the 3rd one disappeared. In one of the nests a striking difference in colour between the young in down existed (Plate XX, fig. 1). Probably none of the young Terns survived. The current opinion is that the Herring-Gulls are responsible for this fact. Pellets of the Gull-billed Tern showed that the food consisted of fish and mice. Insects were caught too and presented to the young (Plate XIX). Once it was observed that a Gull-billed Tern captured and killed a nestling in down of the Avocet. The breeding of this species in the Netherlands is previously recorded and well in 1931, 1944 and 1945.

Overschie, October '49.

Accipiter gentilis buteoides (Menzbier) in Nederland

door

K. H. VOOUS EN P. A. HENS

Tot het publiceren van deze tweede mededeling over het voorkomen van de Noordoost-Europese Havik als trekvogel in Nederland bestaat een dubbele aanleiding.

In de eerste plaats bevindt zich in de collectie VAN WICKEVOORT CROMMELIN in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden een jonge Havik, die zeer weinig verschilt van de reeds eerder onder de naam *A. g. buteoides* gepubliceerde jonge vogel en die, evenals dit laatste exemplaar, ook in 1857 gevangen werd! Het etiket luidt nl.:

♀ juv. 5 December 1857, Overveen.

Vleugel 332, staart 242 mm.

Deze vogel is iets kleiner dan het vorige exemplaar (vleugel 346 mm), dat dus op grond van zijn maten terecht als wijfje was aangemerkt (Voous 1946).

De tweede aanleiding tot deze mededeling is de publicatie van een onderzoek van VOIPIO (1946) over de in Finland voorkomende Havikrassen. In tegenstelling tot vrijwel alle recente auteurs voert VOIPIO argumenten aan om SUSHKIN's Russische ondersoort *moscoviae* te erkennen. De 198 door hem onderzochte juveniele Haviken, die alle in Finland verzameld waren, verdeelt hij in de volgende groepen:

<i>gentilis</i>	91 exemplaren = 46 %
<i>moscoviae</i>	32 „ = 16 %
<i>buteoides</i>	20 „ = 10 %
<i>gentilis</i> $\geq$ <i>buteoides</i>	55 „ = 28 %